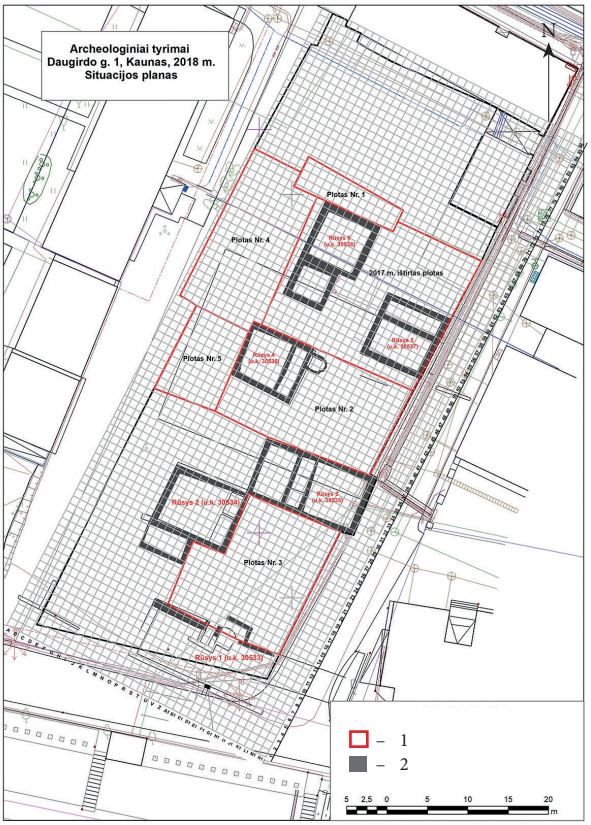
Šv. Gertrūdos St. 51A

In the autumn of 2018, an investigation (two trenches totalling 82 m^2) was conducted down to a planned depth of 1.5–2 m at the site of a planned heating line in the square at the intersection of Gertrūdos St. 51A and Valančiaus Street in Kaunas (Fig. 1). A mixed mid-20th-century layer was recorded in the greater part of the trenches. Fragments of an undisturbed valuable layer were found at a depth of 1.5–1.8 m in Trench 2. Partially destroyed 16th–18th-century masonry wall fragments were also discovered during the investigation (Figs. 2, 3)

Tauras Poška

T. Daugirdo gatvė 1

2018 m. vykdyti žvalgymai ir detalieji tyrimai T. Daugirdo g. 1 sklype Kaune. Žemės sklypas T. Daugirdo g. 1 (unikalus numeris 4400–3056–7149) patenka į Kauno senamiesčio (UK 20171) ir rūsių komplekso (UK 30532) teritorijas. Kadangi sklypas plačiai tyrinėtas 1980–1994 m., o tyrinėtos vietos daugiausia užpiltos atvežtiniu gruntu, ankstesnių tyrimų vietose vykdyti žvalgymai. Aptikus vietas, kurios ankstesnių tyrimų metu nebuvo ištirtos, atlikti detalieji tyrimai. 2018 m. buvo numatyta ištirti apie 2 tūkst. m^2 plotą. Užtrukus polinių pamatų įrengimo darbams, 2018 m. tyrinėtas 1050 m^2 plotas.

M. Bertašiaus tyrimų duomenimis, Kauno senamiesčio 6 kvartale užstatymas pradėjo formuotis dar XV a., intensyviausiai augo XVI–XVII a. XVII a. viduryje, vykstant karui su Maskva (1655–1660), natūrali kvartalo raida buvo nutraukta – XVII a. viduryje kultūrinis sluoksnis užkonservavo iki tol čia buvusių 4 posesijų sklypų planą. Tyrimai atskleidė, kad ankstyvajame etape posesijos buvo įvairaus dydžio. Nuo XVI a. vidurio šioje Kauno dalyje vyko dideli žemės kasimo darbai – prie senojo uosto buvusi miesto dalis sparčiai vystėsi, buvo užstatoma standartizuotais mūro statiniais. Pirmoje posesijoje (nuo Nemuno, išlikusi tik jos dalis) aptikti keli gyvenamieji namai, kieme buvo įrengtas grindinys su paviršiniais lietaus drenažo grioveliais. Antroje posesijoje (T. Daugirdo g. 1) aptikta gyvenamųjų ir gamybinių pastatų, taip pat bravoro kompleksas su įkasta gamybine

1 pav. Situacijos planas: 1 – ištirti plotai; 2 – pastatų rūsiai. Dž. Brazaičio brėž.

Fig. 1. Situation plan: 1 – excavated areas; 2 – basements of buildings.

krosnimi. Trečios posesijos (T. Daugirdo g. 3) P dalyje XVI a. pabaigoje stovėjo miesto kalėjimas, o Š dalyje – dviejų patalpų gyvenamasis namas, kiemo gilumoje – svirnas su rūsiu. Posesijos V dalyje atrasta hipokausto tipo krosnis. Tačiau po karo su Maskva, 1692 m., šioje vietoje minimas ištisas didelis tuščias sklypas su griuvėsiais (Bertašius M., *Dingęs miestas. Viduramžių Kaunas archeologinių tyrimų duomenimis*, K., 2013, p. 76–78).

Kauno senamiesčio 6 kvartale, ribojamame Muziejaus ir T. Daugirdo gatvių, atlikti ypač didelės apimties archeologiniai tyrimai. Čia nustatyta visa posesijų struktūra. Archeologiniai tyrimai vyko 1980, 1983–1984, 1987, 1992–1993 m. Jų metu atkasti 6 XVI–XVII a. vidurio rūsiai, mūrinių pastatų pamatai, atidengti kiemo grindiniai, rastos gamybinės bravoro ir dvi hipokausto tipo krosnys. Kultūrinis sluoksnis datuotas XV–XVII a. Tačiau nutrūkus finansavimui, 1994–1995 m. darbai buvo nutraukti, atkasti ir išvalyti rūsiai uždengti betono plokštėmis (*LIIR*, f. 1, b. 1369, 2027, 2208, 2510; *ATL 1986 ir 1987 metais*, 1988, p. 146–148; *ATL 1992 ir 1993 metais*, 1994, p. 221–224, 255–258; *ATL 1994 ir 1995 metais*, 1996, p. 276–279).

2018 m. tyrinėtas 1050 m^2 plotas. Atidengti 5 plotai ir išvalyti rūsiai 3 (UK 30536) ir 4 (UK 30537) (1 pav.). Atkasant rūsių patalpas nustatyta, kad juos dengusios betoninės perdangos įgriuvusios, rūsiai užpilti XX a. statybinėmis ir buitinėmis šiukšlėmis. Abiejuose rūsiuose 3 m gylyje nuo jų sienų paviršiaus atidengtas grindų

2 pav. Rūsiai 2–3. A. Mikulėno nuotr.
Fig. 2. Basements 2 and 3.

lygis – tvarkingai sudėti akmenų grindiniai. Kadangi rūsiai 3 ir 4 jau fiksuoti ankstesnių tyrimų metu, 2018 m. išvalius patalpas tik fiksuota esama padėtis (2 pav.). Baigus tyrimus, rūsių patalpos nuo kritulių uždengtos laikinu stogu.

Tyrimų metu T. Daugirdo g. 1 sklype iki 1,5–2,6 m gylio nukasti sluoksniai, kurie buvo suformuoti po 1980–1994 m. archeologinių tyrinėjimų užkasant tyrimų plotus. Suardytame sluoksnyje rasta įvairių laikotarpių archeologinių radinių, XVI–XIX a. buitinės keramikos, plokštinių ir dubeninių koklių fragmentų, XVII–XX a. monetų, XIX a. pabaigos – XX a. pradžios prekybinių plombų. Kadangi anksčiau tyrinėti plotai buvo užkasti atvežtiniu gruntu, viršutiniuose sluoksniuose surasti archeologiniai radiniai į T. Daugirdo g. 1 sklypo teritoriją greičiausiai yra patekę atsitiktinai. Taip pat atkasti ankstesnių tyrimų metu fiksuoti XVII a. vidurio dviejų akmenų grindinių (plotai 1, 3) bei buvusio pastato plytelių grindų fragmentai (plotas 3), XVI–XVII a. hipokausto krosnių fragmentai (plotai 4–5).

3 pav. Puodyninių koklių sąvarta plote 2. T. Poškos nuotr.

Fig. 3. Deposit of 'pot-shaped' stove tiles (Topfkacheln) in area 2.

Nukasus viršutinius sluoksnius, aptikti 40–60 cm storio XV–XVI a. I pusės kultūrinio sluoksnio horizonto fragmentai (plotai 1, 3, 4). Tai buvo rudo priemolio su degėsių intarpais ir smulkiomis griuvenomis sluoksnis. Jame rasta XV–XVI a. buitinės keramikos, puodyninių ir dubeninių koklių, XV–XVI a. monetų, metalinių radinių – žvejybinių kabliukų, sagų, diržų sagčių, apkalėlių ir jų fragmentų.

Pasiekus įžemį, šviesiai rusvą priemolį, plotuose 2–5 fiksuoti perkasimų kontūrai. Tolesnių tyrimų metu nustatyta, kad tai buvusių pastatų rūsių (pusrūsių), stulpaviečių ir ūkinių duobių vietos.

Ploto 2 R pusėje 0,7–1,1 m gylyje (H_{abs} 25,53 m) atidengtas 6,5x5,7 m dydžio perkasimo kontūras. Viršutinėje struktūros dalyje kastas pilko priemolio sluoksnis su smėlio tarpsluoksniais ir smulkiais degėsių bei organikos intarpais. Sluoksnis kastas iki 1–1,1 m gylio. Jame rasta XV–XVI a. buitinės neglazūruotos keramikos fragmentų, dalis kurių puošta bangelės ir linijiniu ornamentais. Kelios šukės juodos gludintos keramikos, puoštos linijiniu ir įspaudų ornamentu. Rasta daug XV–XVI a. pradžios puodyninių koklių fragmentų. ŠV struktūros dalyje fiksuota puodyninių koklių sąvarta, kurioje surasta ir sveikų išlikusių koklių. Greičiausiai šioje vietoje aptiktos vienos puodyninių koklių krosnies liekanos (3 pav.). Rasta geležinių vinių, du peiliai, metalinių apkalėlių fragmentų, varinė kulka, žvejybinis kabliukas. Aptiktos dvi prekybinės plombos (XVI a. I pusė), monetų – du Žygimanto Augusto (1554–1572) pusgrašiai, 2 denarai, 2 Vytauto (1392–1430) denarai.

1–1,1 m gylyje fiksuotas 5–10 cm storio balkšvo smėlio tarpsluoksnis, po kuriuo kastas tamsiai rudas priemolis, tęsęsis iki 2,3–2,4 m gylio. Sluoksnyje aptikta XV–XVI a. vidurio keramikos fragmentų, dalis kurių puošta ban-

4 pav. XV–XVI a. pradžios rūsio vieta plote 2, apatinis sluoksnis. T. Poškos nuotr.

Fig. 4. Bottom layer on the spot of the 15th – early 16th century basement in area 2.

gelės ir įkartėlių ornamentais. Aptikti keli individualūs radiniai – arbaleto strėlės antgalis, varinė apvalaus pjūvio sagutė, nenustatytos paskirties radinių fragmentų. 2,4 m gylyje sluoksnio spalva šviesėjo, kastos struktūros pakraščiuose atsidengė sutrūnijusios medienos fragmentai (3 pav.). Fiksuoti fragmentai 10–20 cm pločio, mediena visiškai sutrūnijusi. Nustatyta, kad tai buvusio rūsio (pusrūsio, žeminės?) sienų fragmentai (4 pav.). Nukasus 20 cm storio tamsiai rudo priemolio sluoksnį, atidengtas nejudintas baltos spalvos smėlis – įžemis, kuriame atidengti šešių stulpaviečių ir 2 duobių kontūrai. Surasta rūsio vieta datuota XVI a. II puse. Pastato vietos apačioje aptiktos stulpavietės ir duobių vietos datuojamos XV a. viduriu – II puse.

Plote 4 surastos dviejų rūsių (pusrūsių) vietos. Viena jų (struktūra 36) atidengta centrinėje ploto dalyje. Ji buvo 4,9x3,5 m dydžio, ovalo formos, orientuota P–Š kryptimi, 1,7 m gylio. Struktūros paviršiuje kastas pilkšvo priemolio sluoksnis. Nukasus apie 40–60 cm sluoksnį, centrinėje struktūros dalyje išryškėjo stačiakampio formos tamsiai pilkos žemės kontūras, orientuotas P–Š kryptimi. Tamsiai pilkos žemės sluoksnis buvo 1,1 m storio. Giliau fiksuoti 10–15 cm smulkaus žvyro tarpsluoksnis ir 40–45 cm storio pilkos purios žemės sluoksnis. 1,7 m gylyje pasiektas įžemis – rusvas priemolis. 1,55 m gylyje struktūros kraštinėse fiksuotos sutrūnijusios medienos liekanos. Fiksuoti fragmentai 10–20 cm pločio. Mediena visiškai sutrūnijusi. Nustatyta, kad tai buvusio rūsio (pusrūsio) sienų fragmentai. Struktūros 36 viduje kastuose sluoksniuose rasta XV–XVII a. II pusės buitinės keramikos šukių. Nedidelė dalis keramikos glazūruota žalios, rudos ir geltonos spalvos glazūra. Rasta fragmentų, puoštų bangelės, linijiniu ar įkartų ornamentais. Taip pat aptikta juodosios, gludintos keramikos šukių (5 pav.). Rasti keli plokštinių koklių fragmentai, dengti žalia ar polichromine glazūra, puošti augaliniais, tinklelio su žvaigždutėmis ornamentais, datuojami XVI a. II puse – XVII a. pradžia. Surasta XV–XVI a. puodyninių koklių

0 5 cm

5 pav. XV a. – XVI a. pradžiosąsočio fragmentai. T. Poškos nuotr.

Fig. 5. Fragments of a 15th – early 16th century jug.

0 5 cm

6 pav. XV–XVI a. pradžios puodas plote 4. T. Poškos nuotr.

Fig. 6. A 15th – early 16th century pot from area 4.

fragmentų, didelė dalis kurių perdegę ir apsilydę, du XVI a. čerpių fragmentai. Aptikta metalinių radinių – vinių, kilpvinių, diržo sagtelė, švininė kulka, lango stiklo fragmentas. Surasta monetų – Prahos grašis, 4 Žygimanto Augusto (1554–1572) denarai, 2 Zigmanto Vazos (1587–1632) dvidenariai, Jurgio Vilhelmo 1629 m. šilingas, du Gustavo Adolfo (1611–1632) ir vienas Kristinos (1632–1654) Rygos šilingai, vienas Jono Kazimiero (1648–1668) šilingas. Dvi monetos neidentifikuotos. Struktūros 36 vietoje fiksuotos buvusio pastato rūsio (pusrūsio) liekanos datuojamos XVI a. pabaiga – XVII a. II puse.

Ploto 4 V pusėje atidengtas 10,5x3,4 m dydžio perkasimas, orientuotas P–Š kryptimi (struktūra 37). Struktūros V dalis paeina po ploto 4 V sienele. Jos paviršiuje kastas 20 cm storio pilko priemolio sluoksnis su smulkiomis griuvenomis. Giliau atidengtas 30 cm storio rudas priemolis su smulkaus žvyro priemaišomis. Įsikasus iki 40 cm gylio struktūros, Š dalyje pasiektas įžemis – šviesiai rudas priemolis, P pusėje atidengtas tamsesnės žemės 3,5x2,5 m dydžio perkasimo kontūras, orientuotas P–Š kryptimi. Jo paviršiuje kastas 30 cm storio pilkos žemės sluoksnis, po kuriuo fiksuota šviesiai pilka žemė su priemolio tarpsluoksniais ir smulkiais degėsiais bei sutrūnijusios medienos fragmentais. Šis sluoksnis 40–80 cm storio. Struktūros apačioje fiksuotas tamsiai pilkos žemės su smulkiais degėsiais 30–50 cm storio sluoksnis, kurį nukasus 4,4 m gylyje nuo dabartinio paviršiaus pasiektas įžemis – rusvas priemolis. Nuo 2 m gylio struktūros V sienelėje fiksuotas medienos (buvusios sienos) kontūras. Medienos liekanų taip pat aptikta struktūros apačioje. Spėjama, kad šioje vietoje taip pat aptiktas buvusio pastato požeminės dalies (rūsio, pusrūsio?) fragmentas. Kasant struktūros 37 užpildą, rasta XV–XVI a.

buitinės keramikos šukių. Didžioji dalis keramikos degta redukcinėje aplinkoje, puošta bangelės, įspaudų, linijiniu ornamentais (6 pav.). Surasta XV a. pabaigos – XVI a. I pusės importuotų akmens masės indų fragmentų, juodosios gludintos keramikos šukių. Aptikti keli XVI a. plokštinių koklių fragmentai, taip pat XV–XVI a. puodyninių koklių, XVI a. čerpių šukių. Rasta metalinių dirbinių – peilių ir jų fragmentų, varinė sagtis, saga, aptikta vinių, arklio pasaga. Struktūros 37 vietoje fiksuotos buvusio pastato rūsio (pusrūsio) liekanos datuojamos XVI a. II puse.

Ploto 5 PR dalyje 2,5 m gylyje fiksuotas 6x5,5 m dydžio perkasimo kontūras (struktūra 45), orientuotas P–Š kryptimi. Paviršiuje buvo 30–40 cm storio pilkos žemės su smulkiomis XX a. plytų nuolaužomis sluoksnis, po kuriuo kastas pilkas smėlis. 60 cm gylyje atidengtas degėsių su suodžiais sluoksnis, kurio storis R pusėje buvo 60 cm, V – 30 cm. Nukasinėjant degėsius su suodžiais fiksuoti 10–20 cm storio molio ir pilkos žemės tarpsluoksniai. Nukasus degėsius, struktūros R pusėje fiksuotas 5,7x3,1 m dydžio perdegusio molio plotas. Degėsių sluoksnyje rasta XV–XVI a. pabaigos buitinės keramikos šukių. Kelios šukės dengtos žalios spalvos glazūra, dalis neglazūruotų puoštos bangelės, įkartėlių, įspaudų ornamentais. Rastos kelios importuotų akmens masės indų šukės. Aptikta XV–XVI a. pradžios puodyninių koklių šukių. Surasta langų stiklo fragmentų, peilis, durų apkalas, paauksuota saga, kaltinės vinys, galąstuvas, nenustatytos paskirties kaulinis dirbinys.

Perdegusio molio sluoksnis buvo 15–20 cm storio. Po juo kastas 25–30 cm storio rudo priemolio sluoksnis, kuriame archeologinių radinių nerasta. 1–1,12 m gylyje nuo struktūros paviršiaus atidengtas įžemis – rusvas priemolis. Spėjama, kad struktūros 45 vietoje fiksuotas perdegusio molio sluoksnis yra buvusio ūkinės paskirties pastato grindų lygis (asla).

Plotuose 3–5 įžemio sluoksnyje fiksuotos stulpaviečių ir ūkinių duobių vietos datuotos XV–XVII a. pradžia. Dalyje struktūrų archeologinių radinių nerasta, jų datavimas nenustatytas, bet galima teigti, kad jos atsirado ne vėliau nei XVI a. pradžioje. Struktūroje 16 (plotas 3) rasta viena brūkšniuotosios keramikos šukė. Ši struktūra galėtų būti datuojama I tūkst. pr. Kr. – II a. po Kr.

Archeologinių tyrinėjimų metu T. Daugirdo g. 1 rasti ir registruoti 2489 archeologiniai radiniai. Gausiausiai aptikta XV–XVII a. I puse datuojamos buitinės keramikos. Tai juodosios, raugo keramikos fragmentai, taip pat lipdytinės, vadinamosios kaimo keramikos šukės. Aptikta importuotos XV–XVI a. akmens masės ir juodos gludintos keramikos fragmentų. Glazūruotos keramikos surasta labai nedaug. Kita pagal gausumą radinių grupė yra XV–XVI a. pradžia datuojamų dubeninių, puodyninių koklių fragmentai. Aptikta keletas plokštinių koklių fragmentų, dengtų žalia, ruda, polichromine glazūra, puoštų įdubusio pusrutulio, augaliniais ir geometriniais ornamentais, datuojamų XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia. Didžiąją dalį individualių dirbinių sudarė kaltiniai vinys, kilpvinės, durų, langų apkalai ir dekoratyvinės detalės. Surasta XV–XVI a. pradžios apkalėlių, viena tordiruota segė, du žvejybiniai kabliukai, švininės kulkos, gintarinio dirbinio ruošinys, dvi XVI a. I pusės prekybinės plombos. Surasti 3 XV a. arbaleto antgaliai. Aptikta įvairių laikotarpių monetų: Vytauto (1392–1430) ir Kazimiero Jogailaičio (1440–1492) denarų, Žygimanto Augusto (1554–1572) pusgrašių, Zigmanto Vazos (1587–1632) dvidenarių, Rygos Gustavo Adolfo (1611–1632) ir Kristinos (1632–1654) šilingų, Jono Kazimiero (1648–1668) šilingų, taip pat XIX–XX a. monetų.

T. Daugirdo St. 1

In 2018, field evaluation and excavations were conducted at T. Daugirdo St. 1, Kaunas. During them, an area of 1050 m^2 was excavated (Fig.1). This particular site has been previously investigated between the years 1980 and 1994, and most of the areas excavated during that period were backfilled with brought in soil.

It was established during the 2018 investigation that archaeological layers in the depth between 1.5 m and 2.6 m were formed during the backfilling of areas investigated earlier. After the removal of these layers, previously identified archaeological features were uncovered and cleaned. These included basements numbered as 3 and 4 (dated between the 16th and 17th centuries) (Fig. 2), remains of a stone pavement and a tiled floor of the former building (dated to the first half of the 17th century), as well as fragments of a heat storage hypocaust (dated to 16th–17th centuries). The following dates were established during the 2018 investigations for the locations of basements in the former buildings: the second half of the 16th century (Fig. 4), the period between the late 16th and the late 17th century. Other discoveries included remains of the former building's earthen floor (dated to the 15th – early 16th century). Fragments of a horizon of cultural layers (measuring between 40 cm and 60 cm in thickness) were also investigated. They were dated between the 15th and the first half of the 16th century. The natural layer contained postholes and middens, which were dated to the period between the 15th and the beginning of the 17th century (Figs. 5, 6). Structure 16 is thought to be dating between the 1st millennium BC and the 2nd millennium AD. Thickness of the cultural layer varied between 2 m and 2.6 m across the site (Fig. 3) and reached up to 4.4 m in the locations of former buildings.

Emilijus Songaila, Vida Kliaugaitė

Santakos gatvė 11

2018–2019 m. žiemą UAB „IYT Kausta“ užsakymu atlikti detalieji archeologiniai tyrimai statomo Krepšinio muziejaus pastato P ir PR sienų pamatų vietoje Santakos g. 11 sklype. Tyrinėta vieta patenka į Kauno senamiesčio 4 kvartalą, ji išsidėsčiusi kairiajame Nemuno upės krante, nutolusi nuo jos apie 115 m Š kryptimi, per 750 m į V yra Nemuno ir Neries upių santaka.

Archeologiniai tyrimai statomo Krepšinio muziejaus pastato vietoje pradėti 2017 m., kai D. Balčiūnas ir A. Žalnierius ištyrė būsimo rūsio vietą (iš viso 297 m^2) (*ATL 2017 metais*, 2018, p. 291–295). Taip pat sklypas nemažai tyrinėtas 1982 ir 1986 m., nes čia planuota statyti lopšelį-darželį, ištirtas bendras 742 m^2 plotas (*LIIR*, f. 1, b. 1067, 1067a, 1455, 1456, 1457). Ankstesnių tyrimų metu nustatyta, kad viršutinė kultūrinio sluoksnio dalis iki 1–1,2 m gylio datuojama XIX–XX a. ir yra archeologiškai nevertinga. Giliau fiksuotas XIV–XIX a. datuotas kultūrinis sluoksnis, tęsęsis iki 1,6–5 m gylio, su tipine miestų archeologine medžiaga, mūrinio ir medinio užstatymo liekanomis, gaisrų pėdsakais.

2019 m. Krepšinio muziejaus pastato pamatų P vietoje vykdyti detalieji archeologiniai tyrimai ir archeologiniai žvalgymai. Pradžioje tyrimų vietoje žvalgant archeologui mechanizuotai nukasti iki 1 m storio nevertingi viršutiniai sluoksniai 30 m ilgio, 4–11 m pločio ruože (iš viso apie 220 m^2), tada būsimų pamatų polių vietose ištirtos 3 perkasos (iš viso 74 m^2) (1 pav.). Mechanizuotų darbų metu fiksuoti XIX–XX a. supiltiniai sluoksniai, ištirtose perkasose – XV–XX a. datuojamas kultūrinis sluoksnis.

Perkasos tirtos 2 m pločio plotais, pasiekus pavojingus gylius buvo terasuojamos, taip sie-